

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף לט:

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה פד

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת

ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

מאמר עיקר ההתחברות אליו ית' היא ע"י התפילה

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן תנינא

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע. וכיון שהיא לשון רבנו, ונדפסה בחלק השני, אפשר שלא נאמרה, אלא נכתבה לפני שנדפס החלק הראשון בשנת תקס"ח, ונמצאה למוהר"ן אחרי שנה זו, כי משנת תקס"ח חלה רבנו את חליו שנסתלק על ידו. ומאז היה חלש ולא כתב תורותיו, שעל כן לא נמצא בחלק שני אלא רק ג' תורות מלשון רבנו/י.

פתיחה

בתורה זו מבאר רבנו כיצד ע"י שאדם מתפלל תפלה בכח גורם באתערותא דלתתא לגאולת המלכות ותיקונה ליחוד קב"ה ושכינתיה ועי"ז היא מתלבשת בג' גוונים של ג' אבות ונעשה כאילו היום נשבע הקב"ה את שבועתו לאבות.

שיחות השייך לתורה זו

בעניין שיעקר ההתחברות ע"י התפלה עיין
יקרא דשבתא נב
שארית ישראל מכתב קטז
עונג שבת ריז תפג
בעניין שתפילה בחי' מלכות עיין
פל"ח תורה ל
עונג שבת רנא

ליקוטי הלכות

או"ח תפילה הלכה ה' – התיקון לפניית של גדלות העולים בשעת התפילה הוא להתפלל בכח. (ב) עיקר התפילה היא בבחי' האבות. שהתחברות בחי' אברהם, והבכח בחי' יצחק, שע"י המסירות נפש שמניח כח כוחו וחיותו בתוך דבורי התפילה עי"ז מכניעים את הגבורות של הסט"א, והיחוד שנעשה עי"ז בחי' יעקב.

עיקר ההתחברות להקב"ה ע"י תפלה –

או"ח ר"ח ו' יא – כי ה' יתברך מתאווה לתפלתם של ישראל. וכמו שכתוב, "יקראני ביום צרה אֲחֻלְצֶנּוּ וְתִכְבְּדֵנִי". כי אין שום עצה ותחבולה נגד כל הצרות וההרפתקאות ודחוקות וטרדות הפרנסה העוברים על כל האדם בכל עת ועת כי אם לצעק ולזעק ולהתחנן לפני ה' יתברך ולבכות לפניו בתינוק הבוכה לפני אביו שימלא מחסורו. וכשילך בדרך זה ירויח תמיד הרבה רוח האמת והנצח, כי על פי רב יפעל בבקשתו הרבה, כי ה' יתברך שומע תפלת כל פה וכמו שכתוב, "קרוב ה' לכל קראיו וכו'". ואפלו אם לפעמים, חס ושלום, לא יתקבל תפלתו, כי זמנין דשמע זימנין דלא שמע, על כל פנים הרויח שקרב עצמו לה' יתברך על ידי זה, כי אין שום דבר שיקרב וידבק את האדם לה' יתברך כמו התפילה, שהיא עקר ההתחברות ודבקות של ישראל לה' יתברך כמו שמבאר בליקוטי תנינא סימן פד דע שעקר התחברות וכו'.

אהע"ז פו"ר ג טז – וכל אלו הדרכים והנתיבות הקדושים של ספר תהלים כל זה הוא בחינת עשרה מיני נגינה שהוא בחינת עשרה לשונות שאמרו בהם ספר תהלים, שבהם כלולים כל הבקשות וכו' ושירות ותשבחות וכו' שאומרים כל ישראל בכל מקום שהם, שעקר ההתקרבות להשם יתברך הוא על ידי זה, וכמו שכתב רבנו זכרנו לברכה, (בליקוטי תנינא סימן פד). דע, שעקר התקרבות ודבקות ישראל להשם יתברך הוא על ידי התפלה וכו'. נמצא, שעקר התקרבות ודבקות ישראל להשם יתברך הוא על ידי בחינת קולות הקדושים של שירות ותשבחות ותפלות ותחנונים וכו', ונגונים ותמירות וכו', שכל זה הוא בחינת עשרה מיני נגינה שעל ידם עקר התקרבות ישראל לאביהם שבשמים כנ"ל:

ח"מ הפקר ונכסי הגר ד' לא – כי התפלה היא בחינת קשר המרפכה פידוע שעל ידי התפלה נעשה עקר היחוד שהוא בחינת מטה שלמה של יעקב שהוא בחינת ארבעה דגלים של שנים עשר שבטים שהם בחינת המרפכה כנ"ל. וכמו שכתב רבנו זכרנו לברכה (בליקוטי תנינא בסימן פד) שעקר התחברות והדבקות לה' יתברך הוא על ידי התפלה שעל ידי עקר היחוד פידוע. ועל כן עקר התפלה על ידי משפט, כמו שמבאר בהתורה אמר אל הכהנים (בסימן ב). כי עקר שלמות התפלה תלוייה בתקון המשפט שהוא קשר המרפכה שעל ידי זה עקר היחוד והחבור של פנסת ישראל עם ה' יתברך בחינת מרפכו ארגמן תוכו רצוף אהבה וכו' פידוע.

תפילה בחי' מלכות –

או"ח ר"ח הלכה ה' אות א) כי כל עבודתנו בימים האלה לנסר את המלכות מזעיר אנפין ולבנותה פרוץ שלם ולתקנה עם זעיר אנפין, כמבאר כל זה בפונות האר"י ז"ל. הינו שכל פונתנו בימים האלה לבנות את התפלה להקים את התפלה מנפילתה, להקימה ולגדלה ולבנותה בשלמות, כי התפלה הוא בחינת מלכות, בחינת מלכות דוד, בחינת ואני תפלה, כמו שכתב רבנו בסימן פד בלקוטי תנינא. וזה כל עבודתנו בראש השנה וכו' להקים ולבנות את התפלה, שהיא בחינת מלכות פ"ל,

הקרמה

רבנו מבאר כאן כיצד אפשר לעורר מחדש את שבועת הקב"ה לאבות. אע"פ שלכאורה שבועת הקב"ה אין לה הפסק, ומדוע צריך לחדשה? מצינו בחז"ל (שבת נה.) שכתב תמה זכות אבות בבית ראשון, ונחלקו לגבי ברית אבות עם תמה או לו. ומבואר שע"י תפלה ורחמים אפשר לעורר את הזכות והברית אבות. וכאן מבאר רבנו שע"י תפלה בכח אפשר לחדש את שבועת הקב"ה לאבות כאילו עתה נשבע להם. ומסתמא זה עם כל האהבה והחיבה שלו לאבות שמתעורר שוב וממתיק את כל הדינים מזרעם.

מהלך התורה בנוי על ביאור הפסוק שאמר משה לישראל בספר דברים פרק ח', אחרי שמוכיר להם את כל החסדים ניסים ונפלאות שעשה עמהם הקב"ה ארבעים שנה במדבר, ומספר להם שבח ארץ ישראל שעתה הם נמצאים בגבולה, ועומדים להיכנס אליה, מזהיר אותם שכשיזכו לכל הטוב שבה, לא ישכחו שלא בכוחם זכו לכל הטוב, אלא "הקב"ה הוא הנותן לך כח לעשות חיל, למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך כיום הזה".

פשוטו של מקרא מדבר על חיל גשמי, ורבנו מעלה את החיל למדרגה גבוהה יותר, ומבאר שמשם רבנו דיבר גם אל הצדיקים הגדולים שבעם שיזכרו, שאפילו את התפלה בכח שתתפללו, כדי להוציא את השכינה אשת חיל מהגלות, להביא אותה ליחוד קב"ה ושכינתיה, ועי"ז לחדש את הברית שנשבע הקב"ה לאבות, כאילו עתה נשבע להם מחדש. גם את זה תזכרו שאת הכח הזה קבלתם מהקב"ה ולא מעצמכם.

ובזה גם מתרץ רבנו קושי גדול בסוף הפסוק שמתקשים המפרשים לבאר מאי "כיום הזה"? ורבנו מבאר שע"י תפלה בכח מתחדשת השבועה לאבות כאילו נשבע להם שוב ביום הזה.

ומבאר רבנו שכדי לעורר מחדש את שבועת הקב"ה לג' אבות אברהם יצחק ויעקב, צריך להעלות את השכינה מהגלות, ולהביש אותה בלבוש ג' הגוונים, של ג' המדות של האבות, לבן אדום ירוק, כנגד חסד גבורה תפארת, ואזי היא תהיה כלי להארת הג' אבות, ויהיה נחשב כמו שעכשיו נשבע הקב"ה לאבות שזרעם לא יספר מרוב ולא יכלה לעולם. ומסתמא כיון שנחשב כמו שהיום נשבע להם גם מתעוררת האהבה העצומה של הקב"ה לאבות ולזרעם, ונמתקים כל הדינים.

¹ שבת דף נה. – ומאי שנא אמר רב תינו תחיה תינו תמות ושמואל אמר תמה זכות אבות, ורבי יוחנן אמר תחון זכות אבות וריש לקיש אמר תינו סוף חותמו של הקדוש ברוך הוא..... מאימתי תמה זכות אבות? אמר רב מימות הושע בן בארי שנאמר (הושע ב יב) "אגלה את נבלתה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי" (שאפילו זכות אבות לא יצילנה, משמע שער עתה כן הצילה זכות אבות). ושמואל אמר מימי חזאל שנאמר (מלכים ב יג כב) "וחזאל מלך ארם לחץ את ישראל כל ימי יהואחז", וכתיב (שם כג) "ויחן ה' אותם וירחמם ויפן אליהם למען בריתו את אברהם יצחק ויעקב ולא אבה השחיתם ולא השליכם מעל פניו עד עתה" (ומעתה כבר לא פנה אל ברית האבות כיון שתמה. – רש"י. אבל תוס' בשם ר"ת למדו שברית אבות לעולם לא תמה ורק זכות אבות תמה. ולפ"ז מתפרש הפסוק עד עתה לעולם שהרי כל קורא מפרשו על זמנו – מצודות שם). רבי יהושע בן לוי אמר מימי אליהו שנאמר (מלכים א יח לו) "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי [את] כל הדברים האלה וגו'" (פרש"י היום יודע שאתה זוכר את הברית אבות, כי כבר תמה, והיום נזכרה ע"י תפלה ותו לא. ומאוחר יותר בימי חזאל גם נזכרה רק ע"י רחמים). ורבי יוחנן אמר מימי חזקיהו שנאמר (ישעיה טו) "למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולסעדה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם קנאת ה' צבאות תעשה זאת וגו'" (פרש"י הקב"ה יעמיד את ממלכת חזקיהו לא בזכות אבות אלא רק מקנאת ה'. ומהרש"א ביאר שיעמיד ממלכתו במשפט וצדקה ולא בזכות):

תוספות – ושמואל אמר תמה זכות אבות ורבי יוחנן אמר תחון זכות אבות. ואומר רבינו תם דזכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה דהא כתיב (ויקרא כו) וזכרתי את בריתי יעקב אף לאחר גלות, ואנן אין אנו מזכירין זכות אבות אלא הברית, ומפרש דשמואל דאמר מימי חזאל דייק מדכתיב למען בריתו ולא למען זכותו. ואומר ר"י דבויקרא רבה (פ' לו) דייק מעד עתה כדפי' בקונטרס. ולר"י נראה דלא פליגי שמואל ור"י אלא שמואל קאמר דלרשעים תמה אבל לצדיקים לא תמה ובצדיקים איירי ר"י תדע דהא ר"י אמר בסמוך דמימי חזקיהו תמה זכות אבות, והכא קאמר דאף בשעת חורבן דבתר הכי תחון זכות אבות, ועל זה אנו סומכין להזכיר זכות אבות. ובשלהי ויקרא רבה רבי אחא אומר לעולם זכות אבות קיימת, ולעולם אנו מזכירים אותם, וכן הוא אומר כי אל רחום וגו' ולא ישכח את ברית אבותיך וגו':

שפת אמת – בד"ה ושמואל כו' אור"ת כו' ומפרש דשמואל מימי חזאל דייק כו'. והנה בלשון רש"י נראה ישוב קושיא זו דאע"ג דבימי אליהו תמה זכות אבות מ"מ גם (מאוחר יותר) בימי חזאל נזכר זכות אבות ע"י רחמים. וממילא מיושב מה שהקשו התוס' אמה שמוכירין גם היום זכות אבות אע"ג דכבר תמה כו'. ולהג"ל ניהא דע"י רחמים גם אח"כ נזכר זכות אבות:

בן יהוידע – ושמואל אמר תמה זכות אבות. אין הכונה תמה לגמרי והלא גם עתה אנחנו מתפללין בזכות האבות, אלא הענין הוא כי מקודם לא היה צריך סיוע תפלה ועכשיו צריך סיוע תפלה.

הגהות מהרש"ם על הש"ס – ד"ה ושמואל. אומר ר"ת שזכות אבות תמה אבל ברית אבות לא כו'. ע"י באור זרוע הל' תפלה סי' קו בשם ר' יונתן דנהי דתמה זכות אבות היינו מעצמה בלא תפלה אבל בתפלה לא תמה ע"ש, וע"י בתיקוני זהר תיקון כ"א (נ): דאם חורין בתשובה חלה זכות אבות ובלא תשובה תמה זכות אבות:

בירושלמי סנהדרין פ"י אמר ר' אחא לעולם קיימת זכות אבות:

ומבאר רבנו שעיקר ההתחברות להקב"ה היא ע"י תפלה, עד שעל כן נקראת תפלה לשון פתיל צמיד דהיינו חיבור. כי שם הדבר מורה על מהות הדבר.

ומבאר שמיד כשרוצה האדם להוציא את השכינה מהגלות ומאחיזת מלכות הרשעה, ע"י תפילה, מתעוררת מלכות הרשעה ומפילה אותו למחשבות גאוה, ונ"ל שהכוונה לפניות ומחשבות זרות בתפילה שהן בחי' גאוה. כי הסט"א יודעת שע"י גאוה יתרחק הקב"ה מהשכינה, כמבואר בגמרא סוטה, דף ה.ו. שהקב"ה אומר אין אני ובעל גאוה יכולים לדור באותו עולם. ועל כן דייקא התפילה שהיא עיקר ההתחברות להקב"ה מעוררת סיבה לכתלית ההתרחקות ועל כן צריך להתפלל תפלה בכח ומסירות נפש כדי להתגבר על הפניות והישות של מלכות הרשעה.

בענין גלות השכינה רבנו אומר שכשהשכינה רוצה לצאת מהם, אזי מתאחות בה מלכות הרשעה דהיינו גדלות, על כן כשאדם מתפלל נופלות לו מחשבות גדלות. ולכאורה היא סתירה שאומר שהגדלות היא כשרוצה לצאת מהם, ואומר שהסט"א היא בעצמה גדלות, משמע כ"ש לפני כן כשהיתה שבויה אצלם. ונ"ל שבאמת כשהשכינה בגלות שבויה בסט"א הנקראת גדלות, היא בעצמה נופלת לעבודה זרה, ואז היא לא כל כך בגאוה, כי עכ"פ יש לה ביטול לעבודה זרה, ואע"פ שסוף כוונתם לעצמם, אבל עכ"פ זה ע"י ביטול. אבל כשהשכינה רוצה לצאת מהם אזי הם מפילים אותה לגאוה ממש, אנא אמלוך. (אולי זה בחי' מה שאמר רבנו בתורה ה' תנינא¹ שגרים מכנסים גאוה בישראל).

וכדי להתגבר על הגאוה והפניות ולחזור להתחבר להקב"ה זה ע"י אתערותא דלתתא של תפלה בכח, ועיין לק"ה תפלה ה' ג' שהאתערותא דלתתא היא בחי' ג' אבות כי ההתחברות שבתפילה היא בחי' אברהם והתפלה בכח בחי' גבורות יצחק והיחוד שנעשה עי"ז בחי' יעקב, ונ"ל גם כי תפלה בכח היא בג' גוונים, דהיינו כח הכוונה במחשבה, ובקול המעורר הכוונה, ובחי' כל עצמותי תאמרנה, והן ג' קוין מחשבה בחכמה וקול בתפארת והשתתפות התלהבות הגוף (הוא גבורה) ובוזה מתגבר על מלכות הרשעה ומתחבר בברית להקב"ה והשכינה מתלבשת בג' גוונים, שנעשים כלי להארת ג' הגוונים של ג' האבות, ואזי נעשה כאילו עתה נתחדש שבועת הקב"ה לאבות.

ושבועה לשון שבעה שהיא בספירת המלכות השביעית בספירות, נמצא ע"י תיקון השכינה מתלבשים בה האבות ומתחדשת השבועה שנשבע מלכו של עולם לאבות. כמ"ש שנשבע לאברהם אחרי העקדה (בראשית כב טז) כי נשבעתי וכו'... כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו, והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. וליצחק נאמר (שם כו ג) והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך וליעקב נאמר (שם לה מא) אני אל שדי פרה ורבה נשבע לו באל שדי.

קושיות

א. עיקר התחברות והדביקות להש"י הוא ע"י התפילה – צ"ע ראה לק"ה נשיאת כפים ה' ו' הובא בשיש"ק א' י' עיקר החיבור ודביקות להש"י ע"י ניגון וזמרה, ואיך אפשר לומר ששניהם עיקר הרי משמעות לשון עיקר הוא הכל השאר טפל לו? וצריך לומר שהם עניין אחד. ומשלימים זה את זה בשני מישורים. כי ניגון הוא התחברות הלב ותפלה חיבור הדעת.

ב. אני בחי' מלכות ובנפילתה היא גדלות ובתיקונה היא שפלות וצ"ע כי לשון אני הוא גדלות וישות, ומדוע המלכות נקראת על שם נפילתה ולא על שם תיקונה? ואולי כיון שטבעה שרגליה יורדות מוות, ותמיד צריכה חיזוק ובלא זה, המציאות שלה נפילה לגדלות.

ג. בשביל זה כשאדם מתפלל נופלים לו מחשבות גדלות. צ"ע במציאות. ואולי כוונתו לפניות ומחשבות זרות שהן בחי' של גאוה שלא ירא מהמלך היודע מחשבות בעת שמדבר אליו ופונה במחשבתו ממנו. וראה לעיל לק"ה תיקון הפניות של גדלות ע"י תפלה בכח.

ד. מלכות הרשעה היא גאוה וא"כ כשהשכינה בגלות היא בגאוה, ומדוע אומר רבנו שרק כשהיא רוצה לצאת מהגלות אזי מתגברת מלכות הרשעה ומפילה את המלכות לגאוה?

¹ סוטה דף ה. אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקדוש ברוך הוא אין אני יכולין לדור בעולם שנא' מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל.

² תורה ה' תנינא אות ה' – ואלו הגרים הם מכניסין גאון ב' ישראל, פי אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (תגילה ה'): "במספריים תבכה נפשי מפני גוה" מפני גאוןן של ישראל, שנתנה לעבו"ם. נמצא שהגאון דקדשה של ישראל נפלה אליהם, ועל כן פשחו זרעים עבו"ם ומתגריין, הם מביאין עמהם גאון שהיתה אצלם פנ"ל, ומכניסין ב' ישראל גאון:

³ בראשית פרק כב (טז) ויאמר בי נשבעתי נאם ידוד פי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנה את יחידך: (יז) פי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו: (יח) והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקלי:

חתי סופר – כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו. רמז לו כל הקורות, בתחילה יהיו ככוכבי השמים עולים עד לכוכבים ומ"מ אינו אלא רק כמו כוכב וגלגל פעם עולה פעם יורד ככה ה' בית ראשון ושני, ואח"כ כחול אשר על שפת הים הגלות יורדים עד לעפר ואחרי ככלות כל זאת וירש זרעך את שער איביו והתברכו בזרעך כל גויי הארץ בב"א:

ספורנו – (יח) והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. כשיקראו כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד כלם יתברכו בזרעך וישתדלו להדמות להם:

- ה. ע"י תפילה בכח מתגבר על מלכות הרשעה שרוצה להפיל אותו למחשבות גדלות, צ"ע לכאורה אדרבה כשאדם מתפלל בכח, הוא מרגיש אני צדיק, אבל כשלא מתפלל בכח אזי מרגיש מבוזה.
- ו. ע"י תפלה בכח מחדש את שבועת הקב"ה לאבות – צ"ע מדוע שבועת הקב"ה שהוא מעל הזמן צריכה חידוש? הרי אין שום התיישנות אצלו ית'. וכמו שאמר משה להקב"ה (ראה פרש"י שמות לב יג) הרי לא נשבעת להם בדבר כלה אלא כך שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם כמ"ש (בראשית כב טז) בי נשבעתי וכו'.
- ז. עיין שבת נה.ו! סוגיית זכות אבות וברית אבות אם תמו ובאיזה אופן לא תמו. וצ"ע איך אפשר להשוות זכות אבות לברית אבות? כי זכות אבות היא ירושה של עמל האבות שמוריש לבנו מידה מתוקנת יותר דהיינו זכות מלשון זך כמבואר במאור ושמם פרשת נשא לעניין לימוד התורה ובשערי דעת (רבי יוסף ליב בלוך מטעלז) חלק ב' עמ' רעג, שע"י הלבוש שמקבל הבן מהאב שמלווה אותו תמיד זוכה גם שמה שהאב כבר תיקן מוריש לבנו. וזה שייך בכל אחד שיש לו יחוס לאבות צדיקים. ואפילו רק לאב אחד צדיק. וצ"ע כיצד סבא צדיק מוריש לנכד בלי שיתקלקל ע"י הבן? אבל ברית היא ע"י כריתת ברית ובוזה הכוונה לברית שכרת הקב"ה עם האבות ועם ישראל במתן תורה, שהיא בחי' שנעשים כשני חצאים של דבר אחד לעולם לכאורה עד שאחד מהצדדים מיפר אותה. וממילא גם קשה מה שאמרו שברית אבות לא תמה הרי עם ישראל עבדו ע"ז והפרו הברית. ועל כן נראה מוכרח שכונת הגמרא לשבועה שנשבע הקב"ה לאבות ולא לזכות הברית לעצמם.
- ח. צ"ע לפי הביאור הנ"ל שזכות אבות מועיל להקל עבודת ה' של הבן, אבל זכות אבות שבגמרא הכוונה להצילם מעונש בשעה שחוטאים.
- ט. צ"ע איך אפשר לעורר ברית שהופרה? הרי צריך לכרות ברית חדשה. ואפילו אם נאמר שתפלה בכח היא בחי' של כריתת ברית, איך תפלת יחיד יכולה להואיל לברית עם הצבור?
- י. ראיתי מבארים שזכות אבות היא כיון שעבדו את הקב"ה מאהבה וזכותם שלא להצטער בצער בניהם ועל כן הקב"ה מוחל לבניהם וצ"ע מפרש"י (בראשית כא ג) ולניני ולנכדי – עד כאן רחמי האב על הבן.

עד כאן ההקדמה

תורה פד [יח] (לשונו ז"ל)

¹ ראה ילקוט ביאורים של מתיבתא שם – זה לשונו – ר"ת ור"י נחלקו בתוספות (ד"ה ושמואל) איך אנו מזכירים את זכות האבות אחר שתמה. ר"ת מבאר, שלדעת שמואל זכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה שהרי נאמר (יקרא כו מב) 'זוכרתי את בריתי יעקוב' אף אחרי שיגלו ישראל, ואנו לא מזכירים 'זכות אבות' אלא 'ברית אבות'. אולם ר"י מבאר שלרשעים תמה זכות אבות, ולצדיקים לא תמה. (וכן מבואר בתיקוני הזוהר (תיקון כא מב): הובא במצפה איתן (בתוס' שם), ולא נחלקו שמואל ורבי יוחנן, ששמואל מדבר על הרשעים ורבי יוחנן על הצדיקים. והוכיח כן שהרי רבי יוחנן מבאר להלן שזכות אבות פסקה מימי חזקיהו, ולעיל מבאר רבי יוחנן את סימן התיו 'תחון זכות אבות' וסימן התיו היה בזמן החורבן אחרי ימי חזקיהו, הרי שזכות אבות קיימת גם לאחר חזקיהו.* ועוד הוכיחו בתוספות מדברי המדרש (ויק"ר לו ו) 'אמר רב אחא לעולם זכות אבות קיימת לעולם מזכירין ואומרין (דברים ד לא) 'כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך'.

*אולם המהר"ל (ד"ה מימות) כתב שאין להקשות מדברי רבי יוחנן שאמר 'תחון זכות אבות' משום שבדרך חנינה לעולם מועילה הזכות לרחם ולעשות חסד עם ישראל, ולא תמה זכות אבות אלא לענין שיהיו יכולים לגלות מעל אדמתם, שכל זמן שזכות אבות קיימת לא היה יכול להחרב בית המקדש ולא היו יכולים ישראל לגלות. וכעין זה כתב בעין יוסף >על המדרש ייק"ר לו ו) ובענף יוסף (על עיני יעקב ד"ה מאימתי)

וביד דוד (קמא ד"ה מחתני) הביא מחתנו שהקשה הרי במדרש שהובא בתוספות מבואר שנחלקו התנאים בדבר, ר' יודן ברבי בשם רבי ברכיה אמר אם ראינה זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמוטטה, לך והטפל בחסדים וכו' (שנאמר (ישעיה נד ז) 'כי ההרים ימושו והגבעות תמוטטנה', הרים אלו אבות והגבעות אלו אמהות ואח"כ 'חסדי מאתך לא ימוש'), א"ר אחא לעולם זכות אבות קיימת, לעולם מזכירין ואומרין (דברים ד לא) 'ולא ישכח את ברית אבותיך'. וא"כ רבי ברכיה חולק על רב אחא ולדעתו זכות אבות פסקה ואיך הוכיח ר"י מדעה אחת במדרש. ועוד הקשה, שמאיתו פסק שמביא רב אחא 'ולא ישכח את ברית אבותיך' יש סתירה לדבריו, שהרי משמע מהפסוק שדווקא הברית לא פסקה אך 'זכות אבות' פסקה.

ובאור זרוע (ח"א סי' ק) כתב שלא תמה זכות אבות אלא לענין שאינה עומדת מצד עצמה, אך כשמתפללים שתעמוד לנו זכות אבות, לענין זה זכות אבות עומדת לעולם.

במכתב מאלהו (ח"ג עמ' 74) מבאר הענין שזכות אבות תמה וברית אבות לא תמה, היינו שלכלל ישראל לא שייך 'תמה' שזו היתה הברית, מה שאין כן ליחיד.

² תורה זו לשון רבינו לא ידוע מתי והיכן נאמרה

דע שיעקר התחברות ודביקות של האדם להש"י הוא ע"י התפילה^ט. התחברות, והתדבקות בהקב"ה, הן שתי מעלות זו למעלה מזו, תחילה מתחבר ואח"כ החיבור נעשה דביקות, נעשה ע"י שהאדם מתפלל, דהיינו מדבר אל הקב"ה דבורי הלל שבח ובעיקר תודה הודאה, וגם בקשה היא התחברות אליו, מצד שפונה אליו דייקא, ומאמין שרק הקב"ה יכול להושיעו ולא אחר.

כי התפילה הוא שער שדרך שם נכנסין להש"י כי בעולם הזה יש מחיצה דמיונית בין הקב"ה לאדם, על כן אע"פ שהקב"ה "נמצא מאד" הוא נעלם מאד, והשער והפתח להתגבר על ההעלמה הזו היא התפלה באמונה ובכוונה, ואזי זוכה לבחי' של "נפתחו השמים ואראה מראות אלקים" ראשי תיבות אמונה/א", כי ע"י תפלה אמונה זוכים להתחבר אליו ולהתעלם מהמחיצה עד שנעשה כמו שרואה אותו ית'. וזו העלאת השכינה מהגלות^{יב} כפי שיתבאר לקמן.

ומשם מהתפילה אשתמודעין ליה – יודעים ומכירים אותו/ו^{יג}. שזה עיקר התכלית, לכך נוצרנו, ולתכלית הזו נבראו כל העולמות (לק"ה/ה)^{יד}, שנכיר ונדע שהקב"ה הוא ברא את העולם יש מאין ומשגיח על כל פרט שבו, ואעפ"כ הוא מרומם ונישא ואין לו לנו שום השגה בעצמותו אלא רק בפעולותיו.

ועתה יבאר מדוע התפלה היא שער לדעת אותו ית'.

כי תפילה היא מלכות תרתי משמע, כיהיא המדה שבו להמליך אותו ית' והיא המידה הנמוכה שבו שאליה אנו ממליכים ומתחברים, דהיינו דחילו ורחימו, **כמו"ש** – כמו שכתוב שדוד המלך אומר **(תהלים קט/טו)**^{טו} **ואני תפילה**. דהיינו שכל השתדלותי בכל עניין הוא רק ע"י תפילה, כי דוד המלך תיקן את ספירת המלכות בשלימות, ע"י שהמליך את הקב"ה על עצמו, ועל העם בשלימות, וזהו אני תפילה, שע"י שהלכתי במדת המלכות בשלימות נעשיתי מרכבה למדה זו, כלומר אני ספירת המלכות קדושה, (כמבואר בוזהר בלק"ר: וחי' ב. קז. וישלח פט): שנעשה רגל רביעית במרכבה, שג' אבות היו ג' רגלים חסד גבורה תפארת ודוד רביעית כנגד

^ט עיין לק"ה נשיאת כפים ה' ו' הובא בשיש"ק ח"א אות י' עיקר החיבור והדבקות בהקב"ה ע"י נגון וזמרה. זה לשונו שם – כי עקר התחברות שני דברים הרחוקים זה מזה מאד שהם כמו שני הפכים, עקר התחברותם על ידי נגון, כמו שכתב אדונינו, מורנו ורבנו זכרוננו לברכה (בסימן רלו) שזהו בחינת הפעם יל"ה אישי אלי שאמרה לאה בשנולד לוי שהוא בחינת סטרא דנגונא, כי עקר הדבקות וההתחברות להשם יתברך מזה העולם השפל והגשמי והנמוך מאד הוא על ידי נגון וזמרה. וכמו שרואין בחוש שאפלו האדם הרחוק מאד מהשם יתברך ומנח בדיוטא התחתונה על פי רב על ידי נגון נתעורר להשם יתברך ומזכיר את עצמו היכן הוא בעולם.

^י בדפ"ר-היא, ובתקפא לא בודו, ובתולד ומתולד-הוא

^{יא} **מקובל שמוהר"ן** אמר זאת. ויש להעיר שפסוק זה הוא ביחזקאל פרק א', דהיינו שיחזקאל הנביא אמר אותו כשהיה בגולה כפי שיבואר לקמן שאמר שם "ואני בתוך הגולה", ודייקא אז ע"י תפלה זכה למראות אלקים, שהתגלתה לו כל המרכבה הקדושה כמבואר שם.

^{יב} **דבקות האדם** היא העלאת השכינה מהגלות – דכתיב (שמות כה ח) ושכנתי בתוכם, וכשארם מתרחק מהקב"ה זו גלות השכינה, וכשחזור ומתחבר להקב"ה זו גאולת השכינה. **ראה רבנו בחיי** – שם ושכנתי בתוכם כענין שכתוב (שמות כט, מה) ושכנתי בתוך בני ישראל קרי ביה ושכינתו: וראה פרי עץ חיים – שער קריאת שמע שעל המיטה – פרק יא – וזהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. כי הנה באדם יש ג' שותפין – הקב"ה, אביו, ואמו. האב נותן הלוכח, והאם האורם, ומה נעשה גוף הבן, והש"י, נותן הנשמה. ואם האדם עשה הגוף בקדושה, אז הש"י שוכן בתוכם, וזהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ר"ל, אם יעשו דבר זה בקדושה, אז ושכנתי בתוכם, ואמר בתוכם, לשון רבים, כי אם זוכה האדם, יהיו לו נר"ג, והנפש מלביש לרוח, ושניהם לנשמה, וכנגד הנשמה אמר, ושכנתי בתוכם. ר"ל, בתוך הרוח והנפש.

^{יג} **עיין תורה ב תנינא** שזה ע"י התורה שמודה לו ית' תמיד. **עי"ש אות וא** | ימי הנכה הם ימי הודאה, כמו שכתוב: וקבעו שמונת ימי הנכה אלו להודות ולהלל וכו'. וימי הודאה זה בחינת שעשוע עולם הבא, כי זה עקר שעשוע עולם הבא להודות ולהלל לשמו הגדול יתברך ולהכיר אותו יתברך, שעל ידי זה סמוכים וקרובים אליו יתברך, כי כל מה שיודעין ומכירין אותו יתברך ביותר, סמוכים אליו ביותר, כי שאר כל הדברים יתבטלו לעתיד פלם, בבחינת: 'כל הקרנות בטלין, חוץ מקרבן תודה' (מדרש רבה, צו פרשה ט, אמור פרשה כז, עין שם). שלא ישאר לעתיד, רק בחינת תודה והודאה, להודות ולהלל ולדעת אותו יתברך, כמו שכתוב (ישעיה י"א): "כי מלאה הארץ דעה את ה' פמים לים מכסים", שזה כל שעשוע עולם הבא: **שם אות וב** | ובחינת תודה, שהוא שעשוע עולם הבא, זה בחינת הלכות, כי ההלכות שזוכין ללמד, בפרט מי שזוכה לחדש בהם, זה בחינת שעשוע עולם הבא, בבחינת (נדה עג): 'כל השונה הלכות בכל יום, מביטח לו שהוא בן העולם הבא'. כי בשנתחדש הלכה, נתחדש שכל וידיעה, והדעת הוא עקר שעשוע עולם הבא כנ"ל:

^{יד} **לק"ה השכמת הבקר ד' ב'** – ועל בן ציריבן להתגבר מאד לעמוד בבקר השכם כדי לעסק בתורה ועבודה כדי שיגדל ויעלה ויעורר בחינת השחר הנ"ל, בחינת חכמה תתאה הנ"ל, בבחינת (תהלים נ"ז) עורה כבודי וכו' אעירה שחר. כדי שיופה לבחינת השגת אלקות להכיר אותו יתברך אשר לכך נוצרנו, כי כל אדם מוכרח שיבא לזה, כי רק בשביל זה בא לעולם. וכל העולמות נבראו רק בשביל זה בגין דישתמודעין לו:

^{טו} **תהילים פרק קט (ד) תחת אהבתי ישטוני ואני תפלה:** פרש"י – (ד) תחת אהבתי – אותך ישטוני. ואני תפלה – ואני מתפלל אליך תמיד (מצאתי):

תורה מט אות ב' – כי תפלה בחינת מלכות דוד, כמו שכתוב (תהלים ק"ט): "ואני תפלה"

המלכות). ו"אני" רומז למלכות דקדושה, כמבואר בווהר"ט¹⁰ וביאר המתוק מדבש שם כי מלת אני מורה שממשלתה תמידית לעדי עד ואין לה תכלה, כמ"ש (ישעיה מד ו) אני ראשון ואני אחרון. עוד נראה לבאר, כי אני לשון ישות, כאומר יש לי מציאות, הפך הַאֲיִן, שהוא ביטול. כי מלכות היא סוף המדרגות, היכן שהן מתגלות, והיא מגלה את מציאותן, ועל כן נקרא אני, אני מציאות. אבל כל המציאות וההתגלות שלה היא שמגלה את האורות המאירים בה, ועל כן מלכות דקדושה יודעת שכל האור שלה הוא מה שמאירים בה, ועל כן היא בתכלית השפלות, שיודעת שאין לה מעצמה כלום, ואזי נעשית כלי לכל האורות, ע"י שכל חלק שבה מתבטל לחברו וכולם יחד לאור העליון שמאיר בהם. ומלכות דקדושה לשון מלך ולשון ממליך, שע"י שהוא בטל וממליך את העליון ממנו, יש לו כח למלוך על אלה שתחתיו, להאיר בהם את מה שקיבל מלמעלה (תורה ג) דהיינו דייקא מכח הביטול והַאֲיִן שלה, היא נעשית אני בחי' אלא אמלוך דקדושה. **ותפילה לשון התחברות**, כמ"ש כשבלהה שפחת רחל ילדה בן שני קראה לו רחל שם נפתלי כלומר עתה התחברתי חיבור קדוש לבעלי, ואמרה נפתלי במקום התחברתי **כמ"ש (בראשית ל) (י"ג) נפתולי אלקים נפתלתי תרגומו** התחננתי בַּצְלוּ, ופירושו **לשון התחברות** [י"ג] כפרוש רשב"ם חיבור קדוש התחברתי, ופרש"י נפתולי לשון צמיד פתיל/ט"ו. ואע"פ שהתפללתי ת' קדם לפ' ונפתלתי פ' קדם לת', המשמעות שווה כדמצינו כבש כשב ושמלה שלמה/כ"ו.

ובשביל זה עפ"י רוב כשאדם מתפלל נופלים לו מחשבות של גדלות/כ"א נראה שהכוונה לפניות ומחשבות זרות בתפילה, שהן בחי' גאוה, **כי התפילה היינו בחי' מלכות דקדושה בחי' אני** [כ"ב/כ"ג] **הואכי בגלות בתוך מלכות הרשעה כמ"ש** שיחזקאל הנביא כשקיבל נבואה בגולה על נהר

¹⁰ וזהו מקץ דף רד: – ובגין דא ולפי שצריך להתדבק בקדושה, לכן קדשא בריך הוא אזהר להו לישראל לאתקדשא והזיר הקב"ה את ישראל להתקדש בשעת תשמיש דכתיב והייתם קדושים פ' שתקדשו עצמכם בשעת תשמיש ועי"ז תמשיכו נשמות קדושות לזרעכם ממקום הקדושה כדמפרש ואזיל, פי קדוש אני ושואל מאן אני מי נקרא אני, ואמר דא קדשא בריך הוא מלכות שמים קדישא הוא הקב"ה היינו מלכות שמים הקדושה, שממנה צריך האדם להמשיך נשמות קדושות לזרעו, מלכותא אחרא אקרי אחר אבל מלכות האחרת של הסטרא אחרא נקראת אחר דכתיב פי לא תשתחוה לאל אחר פי יהו"ה קנא שמו. ומפרש ואמר ותא חזי אני שלטנו דעלמא דין ועלמא דאתי וכלא ביה תליא בא וראה המלכות דקדושה הנקראת אני היא השולטת בעולם הזה ובעולם הבא והכל תלוי בה, כי מלת אני מורה שממשלתה תמידית לעדי עד ואין לה תכלה, כמ"ש אני ראשון ואני אחרון, אחר, סטרא מסאבא והמלכות דקליפה הנקראת אחר, היא צד הטומאה, ועוד אחר, סטרא אחרא בסטרא מסאבא היא צד האחר בצד הטומאה, ושולטנו דיליה בהאי עלמא ולית ליה בעלמא דאתי כלום, ושליטה שלה היא בעולם הזה ואין לה בעולם הבא כלום, כי מלת אחר מורה שתעבור ממשלתה אחר תום זמן גדולתה. ובגין דא מאן דאתדבק בהאי אני אית ליה חולקא בעלמא דין ובעלמא דאתי ובשביל זה מי שמתדבק בהשכינה נדבק בחיי העולם ויש לו חלק בעולם הזה ובעולם הבא, ואפילו שהקליפה הנקראת אחר שולטת עדיין עכ"ז יש חלק במציאות לאני שהיא השכינה, כי היא שולטת בעולם הבא וגם בעולם הזה, והקליפה הנקראת אחר אינה שולטת אלא בעולם הזה כדמסיק, ומאן דאתדבק בהאי אחר אתאביד מהאי עלמא ולית ליה חולקא בעלמא דאתי ומי שמתדבק בהקליפה הנקראת אחר הוא נאבד מזה העולם ואין לו חלק בעולם הבא, ואית ליה חולקא בהאי עלמא במסאבו ויש לו חלק בעולם הזה בטומאה, בגין דההוא מלכו אחרא לפי שאותה המלכות האחרת של הקליפה היא מלכות שלימה ויש בה שליטה והנהגה, על ידי כמה אינו תריסין גרדינין ממנן ביה לשלטאה בהאי עלמא כמה חיילים בעלי דינים שהם כחות חיצוניים, שהם ממונים על ידה לשלוט בעולם בכל פרטי המציאות כולו. ובגין כה אלישע אחר דנחת ואתדבק בהאי דרגא אתמרדי מההוא עלמא דאתי ובשביל זה אלישע הנקרא אחר שירד ונתדבק במדרגה של המלכות דקליפה הנקראת אחר נטרד מהעולם הבא, ולא אתיהיב ליה רשו למהדר בתיבתא ואתמרדי מההוא עלמא ולא ניתן לו רשות לחזור בתשובה ונטרד מעולם העליון, ועל דא אקרי אחר ועל כן נקרא אחר לפי שנתדבק באל אחר, ור"ל ע"י שנעקר משורשו שבקדושה לגמרי לכן שוב לא היה סיפוק בידו לשוב בתשובה. ובגין כה בעי בר נש לאתפרשא מכל סטרין דלא לאסתאבא בההוא סטרא ולפיכך צריך האדם להפחד מכל צדדים הטמאים שלא להטמא בצד ההוא, למזפי בהאי עלמא ובעלמא דאתי וכדי לזכות בזה העולם ובעולם הבא, ועל דא ועל כן דא ברכה ודא קללה השכינה נקראת ברכה והקליפה נקראת קללה, דא שבב ודא רעב השכינה היא שולטת בזמן השוכע והקליפה היא שולטת בזמן הרעב, כלא בהפוכא דא מן דא ובכל דבר הם הפוכים זו מזו, והא אוקימנא וכבר פירשנו דבר זה במקום אחר. (מ"ח ומפ"ס)

¹¹ **בראשית פרק ל (ז) ותהר עוד ותלד בלהה שפחת רחל בן שני ליעקב: (ח) ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי עם אחתי גם וכלתי ותקרא שמו נפתלי:**

תרגום אונקלוס (ח) ואמרת רחל קביל יי בעותי באתחננתי בצלותי חמירתי דיהי לי ולד כאחתי אף אתיהיב לי וקרת שמייה נפתלי:
רש"י (ח) נפתולי אלהים – מנחם בן סרוק פירשו במחברת צמיד פתיל חבורים מאת המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול נתעקשתי והפצרתו ונפתולים הרבה למקום להיות שזה לאחותי:
ספורנו (ח) נפתולי אלהים נפתלתי. מלשון צמיד פתיל חבורים אלהים ושל קדושה התחברתי לבעלי:

רשב"ם (ח) נפתולי אלהים נפתלתי – חיבור הק' נתחברתי. נו"ן ראשונה בשביל נו"ן שנייה. וכן נכסוף נכספתה. נשאל נשאל דוד:

¹² צ"ע דלא נמצא בתרגום אלא בפרש"י בשם מנחם סרוק ובספורנו לשון צמיד פתיל. וע' רשב"ם ואבן עזרא שם. ורבינו בחיי שמות כח טו. ועיין מורה מבדר יט טו פתיל פ' מחובר בלשון ערבי.
¹³ **במדבר פרק יט (טו) וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא: ופרש"י – פתיל. לשון מחובר בלשון עברי וכן (בראשית ל) נפתולי אלהים נפתלתי נתחברתי עם אחותי:**

¹⁴ **ספר הערוך – ערך אות המם – מלגו [גאבעל] (שבת קכב) את הרחת ואת המלגו (ובספרא בפרק חטאת חלב של יחיד) שנים אוחזין במלגו ולוגזין פירוש כלי עשוי כשיני מסרק לטלטל תבן. (א"ב עיין ערך לגו פירוש מזלג בחלוף אותיות על דרך כבש כשב שמלה שלמה): עכ"ל. ובהפלאה שבערכין אות א' מביא גם משבת קנא אין מאמצינ את המת שהפירוש אין מעצמין.**

¹⁵ **צ"ע האם כוונתו כפשוטו מדוע אינו כך במציאות. ואולי כוונתו לפניות ומחשבות זרות שהן בחי' של גאוה שלא ירא מהמלך בעת שמדבר אליו.**

¹⁶ אני בחי' מלכות עיין וזהו ח"א דף רד: פ"ח עמידה פרק יט ושבת יח. אצורת חיים עקודים. (בע"ז ו א). פרס רמונים (להשליח) ט' ה' וכג' א'. שערי צדק (לרבי יוסף גקטיליא) שער חמישי ד"ה ודע כי צדק. ספר מגיד ישירים פרשת כי תשא ד"ה אור ליום שבת ד' לאור א'.

כבר אמר (יחזקאל א')/כ"ה) ואני בתוך הגולה/כ"ו) אני תרתי משמע פשוטו מדבר ביחזקאל עצמו, ורמז בדבריו שמתנבא בזמן שהמלכות הנקראת אני היא עתה בגלות בבל. וכנ"ל אני לשון ישות, כי לרוב רגליה יורדות מוות ואחווה בקליפה, שהיא מלכות הרשעה שמהותה גאוה וישות ופניה מהקב"ה, לכן כשהמלכות בגלות היא ישות ופניה מהקב"ה, אבל אפשר להתגבר על זה ע"י תפלה בכח כפי שיתבאר וכן יחזקאל אע"פ שאומר ואני בתוך הגולה דהיינו בגלות בבל אע"כ זכה למראות אלקים ונבואה נפלאה. ע"י שהפך את "אני" ל"אין" זוכה להכלל באני ראשון ואני אחרון, דהיינו שאני רק מגלה את הקב"ה שהוא הראשון והאחרון.

וכשהיא דהיינו מלכות דקדושה "אני" רוצה לצאת מהגלות, אזי מתאחות בה מלכות הרשעה היינו גדלות דהיינו ישות וגאוה, ומבאר רבנו שגדלות היא ממלכות הרשעה שרוצה להתגדל ולמלוך/כ"ו רוצה לומר שזו מהות הסט"א שאין לה ביטול למלכות הקב"ה, אלא אומרת אני אמלוך/כ"ז, והיא מציאות של פנית עורף להקב"ה.

מה שאומר שכשהיא רוצה לצאת מהם הם מתגברים עליה בגאוה, לכאורה קשה ומה היה עד עכשיו כשהיא בידם ממש? ואולי הביאור כי המלכות בעודה בגלות אזי אע"פ שהיא בגאוה כלפי הקב"ה, אבל היא בבחי' ביטול לחכמות חיצוניות של העבודה זרה, (אע"פ שאינו ביטול גמור כי סוף כוונתם לתועלת עצמם/כ"ט) אבל זה גם לא גאוה לבד. ורק כשהיא רוצה לצאת מהגלות ולחזור להקב"ה אזי הם מתגברים עליה בגדלות וגאוה. לכן דייקא כשמתפלל לה' נופלים המחשבות של גדלות, כי אז רוצה לצאת מהגלות, לזכות לאמונה.

עתה יבאר כיצד מוציאים את המלכות מהגלות

וזה שמתפללים בכח/ל) בכח הכוונה וכח הקול/כ"א) וכח כל האיברים בבחי' כל עצמותי תאמרנה/כ"ב), ומסירות נפש/כ"ג) בזה נותן כח בתפילה למלכות דקדושה להתחזק כנגד מלכות הרשעה דהיינו

כ"ג תפילה בחי' אני – שערי אורה – שער ראשון: ...ולפי שהמידה הזאת היא בית דין של ישראל והיא הנוקמת נקמתם, נקראת בכל התורה אני, וכמה פעמים היא מזהרת את ישראל שלא יחטאו ושייראו לעמוד לדין לפני, לפי שאי אפשר שלא לגמור את הדין. ועל זה נאמר בכל מקום, ויראת מאלהיך אני י"י (ויקרא י"ט ל"ב), כלומר יש לך לירא ולפחד מן הדין שלי, ואף על פי שהוא דין מעורב ברחמים. ועל יסוד זה נאמר, ואם תלכו עמי בקרי והלכתי אף אני עמכם בקרי ויסרתי אתכם אף אני (שם כ"ו כ"א). ומה שאמר "שבע על חטאתיכם" (שם), לפי שזאת המידה באר שבע נקראת, ויש בה בארות מלאות פחד וגבורה ודין, והם בארות יצחק, דכתיב, ויעל משם בא"ר שבע (בראשית כ"ו כ"ב), ויצחק הוא המושך למידת אדני, שהם בשבעה נחלים, מהם בדין ומהם ברחמים. והיינו דכתיב, אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא (דברים ל"ב ל"ט): ולפי שהמידה הזאת נוקמת נקמתן של ישראל ולוחמת מלחמותם, היא עשתה מכת בכורות במצרים, והוציאה ישראל בכח צד"ק העלין שעליה הנקראת יובל. וכשעשתה מכת בכורות, לא בא עמה לא מלאך, ולא שר, ולא דבר אחר, והיינו דכתיב, ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני י"י (שמות י"ב ב'). ודרשו רבותינו ז"ל (בהגדה של פסח), "ועברתי בארץ מצרים", אני ולא מלאך. "והכתי כל בכור", אני ולא שרף. "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים", אני ולא השליח. "אני הי", אני הוא ולא אחר: ולפיכך מזהיר את ישראל ואומר, במידה זו גאלתי אתכם, במידה זו אני דן אתכם, והיינו דכתיב, אני י"י אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים (ויקרא י"ט ל"ו). וחזר ואמר בסוף הפסוק "אני י"י אלהיכם", הלא תראה פסוק זה ראשו וסופו אני י"י, אחד לרחמים ואחד לדין:

ספר מגיד מישרים – פרשת כי תשא – אור ליום שבת ד' לאדר ראשון, בפרשת כי תשא ומאמר אם אני כאן הכל כאן וכו' חזק ואמץ רק כי תדבק בי ובתורת יוראתי ומשניותי ולא תפריד מחשבתך אפילו רגע אחד, ואני עמך כמו דאמר הלל אם אני כאן וכו', אני ידיע וכ"ל ידיע, ואזרח דלא ינקוט בר נש ספירין עילאין וישבוק למטרונתא דכל מאן דבעי למיעיל לא יכיל למיעיל אלא בה, והיינו דקאמר אם אני דהיינו מלכות כאן הכל כאן דהיינו צדיק וספירין דעליה כאן, ואם אין אני כאן דהיינו מלכות דלא תיעיל בה, אין הכל כאן דצדיק וספירין דעליה אין משתבחין. והיינו דקאמר אם אין אני לי מי לי, כלומר אי לא אינקוט אני דהיינו מלכות מי לי כלומר למאן מספירין עילאין יכילנא למיסב, וכשאני לעצמי כלומר כד נקטינא אני דהיינו מלכות ונקטינא לה לעצמי דהיינו מלכות תתא כד"א עצם מעצמי, מה אני כלומר דהיא שעתא מדבקנא, דהיינו שמא דהוי"ה דסליק מ"ה ומחברינא ליה עם אני, ועוד יש לומר אם דהיינו בינה כד"א כי אם לבינה תקרא, אין דהיינו חכמה, כד"א והחכמה מאין תמצא, אני היינו מלכות, מי היינו בינה, לי היינו דמגדל הפורח באויר ורוא דיו"ד, ואם לא עכשיו אימתי כלומר דהא בכל שעתא איצטרך לאשפעא בכנסת ישראל, עד כאן למאמר אם אני כאן:

^{כ"ג} בפסוק ותקפא ותולדו - הוא ומתולדו - היא

כ"ה יחזקאל פרק א (א) ויהי בשלשים שנה פריעי בחמשה לחדש ואני בתוך הגולה על גהר פבר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים: כי צ"ע מה הראייה הרי אני שבפסוק הכוונה ליחזקאל. אולי היא רק רמז. אלא שבדרך כלל צריך להתאים לפשט. וכנראה שהכוונה גם ליחזקאל וגם למלכות שהרי זה היה בגלות בבל.

^{כ"ז} בתקפא – ולמך

כ"ח כידוע סוד שבירת הכלים של ז' מלכים שמתו. שהיא בריאת כל הרע והסט"א. בשביל הבחירה.

כ"ט כלשון הזהרה כל דעבדי לגרמייהו עבדי.

ל עיין ליקוטי הלכות א"ח הלכות תפלה הלכה ה אות ב' – וזה בחינת תפלה בכח שצריכין להניח כל פחו וחייתו בתוך דבורי התפלה שנה בחינת מסירת נפש בחינת עקדת יצחק שמסר כל חייתו בשביל השם יתברך והכל בשביל לבטל מלכות הרשעה שהם תקף הגבורות דסטרא אחרא שהיו נאחזין בו שהם בחינת מלכות הרשעה של עשו ושמעאל. ועל ידי העקדה שהיא מסירות נפש בחינת תפלה בכח, על ידי זה הכניע ובטל אותם וכנ"ל.

ל"א עיין בתפילת מוהר"ת על תורה ה' וזה לשונו שם וכל מיני כח שנמצא בי ברמ"ח אברי ושס"ה גידי, בבשר וגידין ועצמות ועורקים בחלב ובדם, וכל הכח שיש במח שבראש ובמח שמתפשט בכל הגוף, וכל הכח שיש בחמשה חושים, וכל שאר מיני כחות כולם יוכלו בתוך התפלה. שאזכה להוציא הקול והדבור של התפלה בכח גדול ואזכה שיהיה קולי נשמע כמו רעם גבורותיך, והקול הזה יעורר כונת

להתגבר **לצאת מגלותא**. כי ע"י שמתפלל מעורר את המלכות הרשעה להתגבר בגאווה, ודייקא אז ע"י שמתפלל בכח ומסירות נפש ובגבורות מכניע אותה (לק"ה/ל"ד).

וזה (תהלים סח)/ל"ה תנו עוז לאלקים על ישראל גאותו דהיינו תנו כח למלכות דקדושה להתגבר על מלכות הרשעה הרוצה להפיל את ישראל בפניות וגאווה, דהיינו **כד-כאשר/ל"ו הגאווה היינו מלכות הרשעה גוברת על ישראל** ואזי נופל למתפלל מחשבות זרות ופניות בחי' גדלות, **התיקון לזה שתתפלל בכח ותחזק את המלכות הנקראת אלקים היינו בחי' אני**.

וזה רמז משה רבנו כשאמר לעם ישראל (דברים ח)/ל"ח וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. פי' שע"י הכח שבתפלה תתקן את אשת חיל [ל"ט] דהיינו את **בחי' מלכות** [מ] ותזכור שהקב"ה הוא הנותן לך תפלה בכח, שע"ז תוציא את האשת חיל מלכות דקדושה מאחיות המלכות הרשעה. ואזי נעשה יחוד קב"ה ושכינתיה דהיינו שאשת חיל מלכות דקדושה נעשית בית להקב"ה.

וזה גם פי' למקני נכסין מ"א (היינו **של לעשות חיל**). למקני נכסין דהיינו לקנות נכסים) **פי' כי המלכות כד-כאשר איהי בגלותא אזי אומרת אל תראוני שאני שחרורת (ש"ה א) כי**

לבי, שלבי יהיה שומע ומבין היטב מה שאני מתפלל לפניך, שאוכה להתפלל בכונת הלב. וזכני שיהיה לי יראת שמים יראת הרוממות. עכ"ל. אמנם דיוק בלשונו מוכיח שלא הזכיר בדווקא תנועת הגוף ולא קול רם, אלא קול שיעורר הכוונה, וכן משמע בתורה ה', שהיראה היא המעוררת את הכוונה, כי ליראה יש עוצמה כמו קול רם. (ואע"פ שרבינו בתורה ה' מדמה את התפילה בכח לרעמים של גשם ולקול שופר נ"ל שיש לחלק בין קול הבא מבפנים לקול הבא מבחוץ שהרי בשניהם מדובר שעיקר ישרות הלב היא ע"י המוחין הנוזלין מן לבנון ולא הקול רעש גדול) לכן נ"ל שבאמת מצד היראה עיקר התפילה בכח הוא בכח הכוונה ובשקט כטבעו של מי שנמצא בבית המלך. ומה שנמצא בשיחות שצריך קול רם וגם תנועה בבחי' "כל עצמותי תאמרנה" צ"ע. ועיין תורה מח הוכחנו בראיות חזקות שתפלה בכח ששם היא דווקא בלחש כתפלת חנה וגם בלקוטי תפלות שם לא מזכיר ענין הקול כמו שמזכיר כאן. ונראה שדייקא כאן שצריך לעשות רעמים יותר יש צד לבאר שהקול הוא רם ממש ואולי כאן זה תלוי באדם עצמו שהנמוכים צריכים יותר בחי' קול מעורר את הכוונה בקול רם ממש. ואולי גם מה שנחלקו בגמ' לגבי יהא שמייה רבה מבורך שרש"י פרש בכח הכוונה ותוס' הוסיפו שגם קול ממש אולי כוונתם לנמוכים דייקא וכן מצינו שצדיקים גדולים התפללו בשקט ולחסידיים ציוו לצעוק (ראה שיש"ק ח"ב סימן תרעו).

ל"ב ראה תורה מח שתפלה בכח היא בחי' כל עצמותי תאמרנה ועי"ש "ותתפלל חנה על ה'" משמע שהיא הדוגמא לתפלה בכח והיא התפללה באריכות בלא שום קול כמבואר שם במפרשים ועל זה תמה עלי הכהן וסבר שהיא שכורה. ולפי' הכח הוא רק כח הכוונה. עוד לפי המבואר לקמן שטובה היא אמא דמסכבא על בניה ומבואר בכהאריז"ל שזה במצב שזו"ן אחור באחור וצריכים שמירה כדי שלהתייחד ועיין בכוונת חזרת הש"ץ שכתב שבחזרה כבר מותר להתפלל בקול כי אין חשש הקליפות כמו בתפלת לחש נמצא בזמן שיש חשש מהקליפות כגון בסוכה שע"כ נכנסים לסוכה כדי לזכות לייחוד בזמן קטנות בשצריך שמירה לכן גם תפלה בכח שהיא בחי' טובה יש חשש לדבר בקול וצריך להתפלל בדווקא בלחש. ואינו דומה לתורה ה' ששם הבכח הוא בקול דייקא כיון שצריך לעשות רעמים כמבואר שם. **עוד עיין תורה מח ותתפלל חנה על ה'** דהיינו שתפלה בלחש עולה עד הבינה ושם בחי' עתיקא כי בני חיי ומזוני בעתיקא תליא ועיין לק"ה מנחה ז' אות נו שבעתיקה אין צעקה בקול אלא בחי' צעק ליבם אל ה' בחי' תפילה בלחש שתקנו חז"ל. כי שם סייג לחכמה שתיקה ושם צריך לצעוק בלחש מעומק הלב.

אבל לגבי נענוע בכח צ"ע. כי הרמ"ע ור"י טרוק הובא במחזיק ברכה סימן מח שלמדו מחנה רק שפתייה נעות לומר שגם לא התנועע כלל ועיין שו"ע או"ח סימן מח באר היטב שם בשם מ"א י"א שלא להתנועע בתפלה והמהרי"ל נהג להתנועע מלפני ולאחרי. וכן איתא בגמ' שר"ע היה מתנועע בחזקה עד שהיה זו ממקום מקום. עכ"פ שיוצא שתפלה בכח היא בלא קול אלא רק בשאר כוחות וצ"ע. אולי דווקא בתורה ה' שם לעורר המח צריך קולות ממש דיתעביד רעם אבל סתם בתפלה בכח היא בלא קול.

ל"ג ראה לק"ה תפלה ה' אות ב' שתפילה בכח בחי' יצחק בחי' מסירת נפש שע"י הגבורות הקדושות של תפלה בכח מכניע את הגבורות דסט"א של מלכות הרשעה.

ל"ד לק"ה תפלה הלכה ה' הנ"ל.

ל"ה תהילים פרק סח (לה) תנו עוז לאלהים על ישראל וגאווה ועזו בשחקים:

מלבי"ם – (לה) תנו – אמנם הנהגה זו הנסייית לא ינהיג ה' רק בשביל ישראל כשהם ראוים לזה ע"פ מעשיהם, (לא כהנהגה הטבעיית שהיא קבועה תמיד), לכן אמר תנו עוז לאלהים – שאתם תכינו א"ע במע"ט, שע"ז תתנו לו עוז אל הנהגה זו הנעלה, כי על ישראל גאותו ועזו בשחקים – הנהגת ה' ע"ד הפלא והנסים, נקרא בכתבי הקדש בשם גאות ה', שבו יתגאה על הטבע ויתנשא עליה, והנהגה זו קבועה בשחקים שהם למעלה מן השמים והמערכת, הנה גאותו ועזו אשר בשחקים – להנהיג הנהגה הנסייית הוא על ישראל – שזה ינהיג רק בעבורם וכפי מעשיהם אם יזכו לזה ולכן תנו עוז לאלהים, ע"י מע"ט:

ל"ו צ"ע שכאן ולקמן נקט לשון ארמי כד במקום כאשר בלשון הקדש.

¹ בדפוס שחפלו, בתקופת תורלד - שתפלל, ותורלד - שתפלל

ל"ז דברים פרק ח (יז) ואמרתי בלבבי בחי' ועצם ידי עשה לי את החיל הזה: (יח) וזכרת את ידוד אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך ביום הזה:

תרגום אונקלוס (יח) ותדבר יי אלהך ארי הוא יחב לך עצה למקני נכסין בדיל לקימא ית קימה די קיים לאבהתך כיומא הדין:

² משלי לא י' משלי יב' ד' רות ג' יא

³ אשת חיל דא מלכות עיין זוהר רע"ט קורח דף קעה:

⁴ נמצא כבר בדפוס

היא מלובשת בלבושין אוכמיין-שחורים בלבושין דקליפין-של קליפות ומכוסה בהם ועל כן נעשה פירוד בין קב"ה ושכינתיה, כי אין לבוא בשער המלך בלבוש שק (אסתר ד' ב) ואזי הקב"ה בבחי' כציפור נודדת מן קנה כן איש נודד (משלי כז) /מבג, כי המלכות היא קן דיליה דהיינו שהיא לבוש ובית להקב"ה. וכשהמלכות בגלות אזי נעשה פירוד קב"ה ושכינתיה, שהקב"ה פונה ממנה, ומעם ישראל שהם בחי' מלכות, ואזי היא חשוכה, והוא אין לו ית' דירה בתחתונים, כי לא מתקיים ושכנתי בתוכם.

וכד-כאשר אדם מתפלל בכח ומתגבר בכוונה בתפלה ומוציא אותה מגלותא מכסויין^{מב} דילה-מהכסויים שלה ונעשית קן להקב"ה דהיינו שע"י שמוציא אות המאחזית הגאוה של מלכות הרשעה מפשיט ממנה את הכסויים ובגדים שחורים וצואים, אזי חוזרת המלכות להיות בית להקב"ה. כי כהאדם מצליח להתגבר על מלכות הרשעה ולכוון לבו להקב"ה, אזי גם הקב"ה פונה אליו, ומאיר לו, ונעשה יחוד קב"ה ושכינתיה, נמצא הוא ית' חוזר לקינו.

וזה פי' התרגום על "לעשות חיל", תרגומו 'למקני נכסין', רומז שהקב"ה הוא הנותן לך כח להוציא את המלכות מהגלות, ולהחזיר את הקב"ה להתייחד עימה, כי למקני הוא לשון קן, ונכסין לשון כסויין ועיקר כוונתך כשאתה מתפלל בכח, יהי' שתתקן את השכינה לגאול אותה מאחזית מלכות הרשעה כדי לזווגה עם בעלה עם הקב"ה וזה פי' [מ"ד] המשך הפסוק הנ"ל "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל למען הקים את בריתו" דהיינו תזכור שהקב"ה נותן לך תפלה בכח להוציא את השכינה מהגלות ולחדש את הברית והקשר שלה עם הקב"ה, דהיינו יחוד קב"ה ושכינתיה,

^{מב} משלי פרק כז (ח) כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קֵנָה כֵּן אִישׁ נוֹדֵד מִמְקוֹמוֹ:

מצודות דוד (ח) כצפור – כמו שיקשה לצפור מה שנודדת מקנה כן יקשה לאיש הנדידה ממקומו:

^{מב} מותרו - מכסויין

מד' המשך פסוק הנ"ל

כי הקמת הברית זה רמז לזווג יחוד קב"ה ושכינתיה, ועל כן ההתחלה היא ע"י תפילה בכה, כי מתחילה צריך אתערותא דלתתא היינו תיקון השכינה כנ"ל ע"י תפלה בכה, וכשהשכינה יוצאת מהגלות ופושטת את בגדיה השחורים הנ"ל, אזי נעשית אספקלריא המאירה ואזי מאירים בה האורות שלמעלה ממנה, והיא מתלבשת בלבושין נהירין חוור-לבן סומק-אדום ירוק, ג' גוונים שהם בחי' אבות [א] כי לבן רומז לחסד דאברהם, ואדום לגבורות יצחק, וירוק לתפארת יעקב. נראה לבאר שההתערותא דלתתא של המלכות, ע"י תפלה בכה, היא גם יציאה מאחיות הסט"א וגם הכנת כלים לאורות העליונים של חסד גבורה ותפארת, ונראה שבתפלה בכה בעצמה יש ג' בחי' שעל ידן נעשים הכלים ראה לק"ה (תפלה ה') שעצם התפלה היא חסד בחי' אברהם והבכח בחי' מסירות נפש בחי' יצחק והיחוד שנעשה עי"ז בחי' יעקב. ואול אפשר לומר גם שתפלה בכה היא בג' בחינות, מחשבה דבור ומעשה. מחשבה בחי' חכמה (קו החסד כידוע) ודבור בחי' קול שהוא תפארת כידוע, ומעשה בחי' כל עצמותי תאמרנה בחי' גבורה. והם ג' גוונים של האבות וע"י שיש להם כלים בחי' האבות מאירים בה האבות.

ואזי כשהאבות מאירים בה היא בחי' שבועה [ב] כי הנשבע נשבע בחי' המלך/י, דהיינו בספירת המלכות, על כן שבועה לשון שבעה, כי היא בחי' שבעה [ג] דהיינו מלכות שהיא ספירה השביעית, כשגווי האבות חסד גבורה תפארת מאירים בה, ונעשה ע"י זה כאלו עכשיו נשבע הקב"ה לאבות [ד] כמו שכתוב בשבועה לאברהם אבינו (בראשית כב טז) בי נשבעתי נאם ה', וליצחק נאמר (שם כו ג)

^א תיקון כ"א דף נב: ועיין לעיל תורה נב קטא

^ב עסק המלך שער יד פרק צט שבועה היא למטה במלכות. ועיין זוהר ח"ב דף קטו:

^ג זוהר חלק ב דף קטו: אמר ליה בוצינא קדישא, שבועת יהו"ה איהי שכינתא בת יחידה, ולא למגנא תקינו תלת בני נשא למפטור ליה, אלא ש' דשבת תלת ענפי אבהן, בת יחידה, שבועה דאשתתפת (ס"א בה כורסייא ודאי) בהו. ... וכל הנשבע כאלו נשבע במלך עצמו.

^ד כמבואר בזוהר הנ"ל. נמצא ששבועת הקב"ה לאבות היא מצד היותו מלך הנשבע במדת מלכות, כמ"ש בי נשבעתי. וע"י תיקון המלכות המתלבשת בג' גוונים של האבות מתחדשת השבועה לאבות.

^ה עיין זוהר וישב דף קפא: ורבונו בחי' בראשית כא כג

^א זוהר וישב דף קפא: (בראשית כד ב) "ויאמר אברהם אל עבדו", דא סיהרא כמה דאתמר, מטטרו"ן דאיהו עבד שליחא דמאריה, זקן ביתו, כמה דאת אמר (תהלים לו כה) נער הייתי גם זקנתי, המושל בכל אשר לו, בגין דכל גוונין אתחווין ביה, ירוק וחווור וסומק. "שים נא ידך תחת ירכי", דא הוא צדיק, רוא דמלה קיומא דעלמא, דהא כדין האי עבד ממנא ברוא עלאה לאחייא לון לדיירי עפרא, ויתעביד שליחא ברוחא דלעילא, ולאחבא רוחין ונשמתיין לאתרייהו, לאינון גופי (ס"א דאתאכלו) דאתבלו ואתרקבו תחות עפרא. "ואשפייעך ביהו"ה אלהי השמים" מש"כ ואשפייעך שאל מאי ואשפייעך על מה צא לרמו, ואמר שהוא טטריקון ואח"כ ע"כ ל"ך, והיינו לאתלבשא פרוא דשבע נהירין עלאיין סתלנש כסוד שבע ספירות העליונות דז"א, דאינון רוא דשלימו עלאה שסוד שלמות העליון, ר"ל כי שלמותם של הז"ס צ"ל להם מג' ספירות העליונות, דהיינו ה' כתר, אלהי, הוא החכמה שהוא אלהי השמים, שהוא הו"ה, ואלהי, הוא הכינה שהוא אלהי הארץ, שהוא המלכות, הכי שקבל כח מכל עשר ספירות. (ומ"ק ודאי ומפ"ס)

ועיין רבנו בחי' (בראשית כא כג) אם תשקור לי ולניני ולנכדי. ביקש אבימלך שתי בריתות. האחד שלא יגרש אברהם את בניו מארצם, והשנית שלא ישחיתו להם פירות הארץ, זהו שאמר ועם הארץ אשר גרתה בה. ואברהם הודה בדבר ואמר אנכי אשבע. והבן היטב כי זאת השבועה היא הראשונה הנזכרת בתורה, ומפני שלשון שבועה נגזר מן שבעה כידוע בקבלה, לכך הציב אברהם שבע כבשות הציאן, וקרא המקום על שם השבועה באר שבע, וכן ביצחק מצינו שקרא הבאר על שם השבועה: והענין כי הנשבע נכלל בשבעת הנקראים צרור החיים, ומאמין בתורה ובחי' העולם הבא, והעובר על השבועה הוא כופר בעיקר ומוציא עצמו מכלל השבועה, ואין לו חלק לעולם הבא. וכבר ידעת כי ששה קצוות עליונים הם שמו, וששה קצוות התחתונים חתומים בשמו, ועל כן בא המאמר לחכמי האמת בדיבור לא תשא, שכל העולם כולו נודעו, מה שלא אמרו כן בשאר הדברות: והבן סוד הלשון שלא תמצא ממנו פעל קל שיאמר שבעו או שבע אלא נשבעו ונשבע, כי פירוש נשבע הכניס עצמו בכלל השבעה אם הוא מקיים שבועתו, ואם הוא עובר על שבועתו יהיה פירוש נשבע הוציא עצמו מכלל השבעה, והנה היא מלה כוללת דבר והפכו וכן ודשנו את המזבח (במדבר ד, יג), והבן זה:

^א עיין פרש"י שטות לב יג. ועיין שם לג יט, ושבת נה. תמה זכות אבות.

^ב שמות פרק לב (יג) זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בן ותדבר אליהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם:

רש"י - (יג) זכר לאברהם - (ש"ר) אם עברו על עשרת הדברות אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות ועדיין לא קבל שכרו תנהו לו ויצאו עשר בעשר:

לאברהם ליצחק ולישראל - (ש"ר) אם לשרפה הם זכור לאברהם שמסר עצמו להשרף עליך באור כשדים אם להריגה זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה אם לגלות זכור ליעקב שגלה לחרן ואם אינן נצולין בזכותן מה אתה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול ואם כסא של ג' רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך ק"ו לכסא של רגל א' (ברכות לב):

אשר נשבעת להם בך - לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה לא בשמים ולא בארץ לא בהרים ולא בגבעות אלא בך שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם שנא' (בראשית כב טז) בי נשבעתי נאם ה' וליצחק נאמר (שם כו ג) והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך וליעקב נאמר (שם לה מא) אני אל שדי פרה ורבה נשבע לו באל שדי:

רש"י (שמות לג יט) - (יט) ויאמר אני אעביר וגו' - הגיעה שעה שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות לפי שאני רוצה וצריך ללמדך סדר תפלה שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל הזכרת לי זכות אבות כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור ואתה צפון במערה: וקראתי בשם ה' לפניך - ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות (ר"ה יז) וכסדר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מדות הוי מלמד את ישראל לעשות כן וע"י שיזכירו לפני רחום והנון יהיו נענין כי רחמי לא כלים:

והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך, וליעקב נאמר (שם לה מא) אני אל שדי פרה ורבה נשבע לו באל שדי:

וזה המשך פסוק הנ"ל [ט] "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך כיום הזה. כיום הזה דייקא, נמצא על ידי תפלה בכח

נתחדש השבועה לאבות נתחדש דייקא ולא שנתעורר השבועה הישנה אלא כאילו עכשיו נשבע מחדש, וההבדל עצום כי כשהקב"ה מוחל לישראל בגלל השבועה שנשבע להם פעם זה כמו מאונס, אבל כשמוחל בגלל שבועה שעתה נשבע מחדש הרי זה עם כל השמחה והברית וחיבור של שבועה חדשה:

עיינן שבת נה. שזכות אבות תמה. ונחלקו שם רש"י ותוספות אם גם ברית אבות תמה, ועיינן פרש"י (שמות לג יט) שהקב"ה אומר למשה רבנו כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה, אני אלמד אותך כיצד להתפלל לפני ולהזכיר יג מדות וע"י שיזכירו לפני רחום וחנון יהיו נענין כי רחמי לא כלים. לכאורה משמע שאפשר לחדש רחמים אבל לא זכות אבות.

וצ"ע מה היא זכות אבות דעבידא ליבטל ומה היא ברית אבות דלא עבידא ליבטל. ועיינן פרש"י שמות לב יג בשם מדרש שמושה רבנו מבקש ששכר עמידת אברהם אבינו בעשר הנסיונות יעמוד לבניו שעברו על עשר הדברות. ועוד אם נתחייבו שרפה אברהם כבר מסר עצמו לשריפה, ואם להריגה יצחק מסר עצמו בעקדה, ואם לגלות יעקב סבל גלות. משמע שזכות אבות הוא השכר על עבודתם, ויש לו גבול כפי השכר המגיע להם שעדיין לא קבלו. אבל צ"ע עיינן שם משכיל לדוד/ו' שהשכר שמגיע לאברהם על עשרת הנסיונות שעמד בהם הוא לכל זרעו עד אלפים דור. ולפ"ז לא מובן מדוע זכות אבות בטלה?

עוד בעניין ברית אבות לכאורה קשה, כי ברית היא בין שנים והיא לעולם, עד שאחד מהם יפר אותה, וכיון שישראל עבדו עבודה זרה הרי הפרו אותה, ובטלה עוד קודם לזכות אבות, וצ"ע שלא משמע כן מדברי התוס' שברית לא בטלה, וכמו שאמרו שם הראייה שעדיין אנחנו מבקשים רחמים בזכות הברית לאבות.

אבל השבועה לאבות, צ"ע כיצד יתכן שהיא תבטל? וכמו שטען משה רבנו בפרש"י שם הרי נשבעת בעצמך שאתה ושבועתך קיים לעולם. אלא אם הקב"ה יתיר אותה, וזה לא שמענו שהתיר, וגם לכאורה אין חכם שיתיר כי כולם נוגעים בדבר.

עכ"פ רבנו מבאר כאן שע"י תפלה בכח אפשר לא רק לעורר זכות וברית אבות, אלא שנעשה כאילו עכשיו נשבע להם.

ונראה התועלת במה שכאילו נשבע עכשיו, היא כי מה שנשבע לפני כמה אלפי שנים, כבר היו סיבות שיתחרט עליה, נמצא שהשבועה כאילו מכריחה את הקב"ה לרחם על בניו, אבל אם נחשב שכאילו עכשיו נשבע, נמצא שמרחם בשמחה, ולא מתוך הכרח.

עד כאן ביאור חברותא לתורה פד תנינא

^ט סוף פסוק הנ"ל דברים ה'

^י משכיל לדוד על רש"י (יג) זכור לאברהם וכו' ועדיין לא קיבל וכו'. קשה דמנ"ל דעדיין לא קבל שכרו וי"ל דהך שכר הוא מ"ש בעשרה דברות גופייהו ועושה חסד לאלפים ופירש"י התם שהחסד שאדם עושה משלם לו הקדוש ברוך הוא לבניו וליוצאי חלציו עד אלפים דור ואם כן פשיטא שעדיין לא קיבל זה השכר.